

הכליפות עולם לוי

(חבקוק ג' ו')

לעילוי נשמת ר' יהודה לוי ז"ל

פרשת חיי שרה

זמן ר"ת	צאת השבת	חלוקת נרות שבת	לוח אור החיים
17:50	17:15	16:24*	י-ם
17:46	17:13	16:22	ת"א
17:46	17:13	16:22	חיפה
17:50	17:15	16:25	ב"ש

* לנחוגים 40 דק: 16:04

רבקה אימנו

שלקמן כאשר הגיע לבית לבן נאמר (כ"ד י"ב) וַיִּתֵּן תָּבֶן וּמִסְפּוֹא לְגַמְלִים וּמִים לְרִחֹץ רִגְלָיו וְגָלְיָהּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ, ומפסוק הפסוק משמע שאליעזר הוא שנתן את המים, וא"כ היה לו מים אפילו לרחיצת רגליו ורגלי עבדיו, ואע"פ שהראשונים פירשו על לבן שהוא נתן את המים לעבדי אליעזר, מ"מ מים בודאי שהיו לו].

והנה בתחילה נאמר בתורה (כ"ד ט"ז) וַתִּגְדַּל הָעֵינָה וַתִּמְלֵא כֶּדָה וַתַּעַל, והיינו שרבקה מילאה כדה מן המעיין, ואולם לאחר שביקש אליעזר להשקותו ורבקה סיימה להשקותו נאמר (שם י"ט ו') וַתִּמְלֵא גַם לְגַמְלֵיהָ אֲשָׁאֵב וכו', וַתִּמְהַר וַתַּעַר כֶּדָה אֶל הַשִּׁקָּת, וַתִּרְץ עוֹד אֶל הַבָּאָר לְשָׂאֵב וַתִּשָּׂאֵב לְכָל גַּמְלֵיו. ויש להתבונן במעשיה ובשינויי הלשון שבפסוקים, מה עלה בליבה להשקות הגמלים אם לא נתבקשה, ומדוע בתחילה "מילאה" כדה מן ה"מעין" ואילו לאחר מכן "שאבה" מן "הבאר". והנה על שאלתנו הראשונה משיב החזקוני (כ"ד כ'): דרך ארץ עשתה שלא הערתה תוך המעיין מה שהותיר אליעזר. ע"כ. ומכאן ראה בה אליעזר דרך ארץ, ובזה יובן מה הבקשה המוזרה שרצה, שתשקה לכל גמליו, והיינו לראות אם יש לה רגישות ודרך ארץ שלא לפגוע בבריות, ובזה שתשקה לגמלים לא תפגע בו לזרוק את אשר הותיר.

ואולם לא הלכה אל המעיין כבתחילה אלא אל הבאר, ונראה שהמעיין היה ראוי לשתיית בני האדם, ואילו הבאר היה בו מים עכורים יותר ומשם היו משקים הבהמות (וכעין זה ראיתי שפירש המלבי"ם באריכות, והעמקם דבר בקיצור לשון), אבל נראה לי עוד, שהמעיין היה בסגולתו לעלות לקראתה כאשר ראינו, אולם הבאר לא עלה לקראתה, ובתחילה ששאבה לצורך עצמה, לא חששה להשתמש בנס שעושה הקב"ה לכבודו, אך לאחר שראתה שיש לה פה מצוה של גמילות חסדים, כבר לא רצתה ניסים, אלא לטרוח במצוה בעצמה, ולכן הלכה אל הבאר.

לאליעזר הספיקו מידות נעלות אלו להבין מי עומדת לפניו, בעלת חסד, רגישה לזולת שלא לפגוע בהם, וטורחת במצוות, והבין שהיא ראויה להנשא ליצחק אבינו, אבל בתורה עוד נמצא בה מעלות מופלגות, שהנה אחר שאימה ואחיה שאלו אותה על דעתה האם תרצה ללכת עם האיש הזה, ענתה אל, ואמרו רבותינו (בראשית רבה פרשה ס' פסקה י"ב, והובא ברש"י כ"ד נ"ח בשינוי לשון קצת) על כרחכם שלא בטובתכם. ולמדו זאת ממה שלא ענתה בפשטות כן. ולכאורה מדוע באמת ענתה כן, אלא מכאן אנו למדים על תקיפותה של רבקה, שבעניני רוחניות לא תלתה את עצמה באחרים שאינם ראויים, אלא עשתה את הטוב והישר והנכון לעשותו, ומזה אנו למדים איך צמחה רבקה בין הורים רשעים כשושנה בין החוחים, שלא הלכה אחר עצתם ומעשיהם.

ולהיפך, כאשר הגיעו לקראת יצחק אבינו וראתה אותו, מיד לבשתה יראה ופחד ונפלה מעל הגמל וכיסתה את פניה מרוב בושה מלפניו, ואז כבר לא לבשה עוז לדבר, אלא דברה לפניו בכבוד גדול כראוי לפני צדיק וגדול הדור, [ועיין בהעמק דבר (כ"ד ס"ה) מה שביאר בזה שהיירה הוא מיצחק ליוותה אותה כל ימי חייה, עד שגם כאשר ראתה שיצחק אוהב את עשו ורוצה לבקר אותו לא אמרה דבר מיראתה ממנו, ויש קצת להעיר על דבריו ממה שנאמר בסוף פרשת תולדות (כ"ה מ"ג), ויש ליישב, ע"ש], להראות שכל מעשיה בהשכל, ומי שאינו ראוי לשמוע היא עושה כל כרחו, אך לפני צדיק אינה מדברת כלל.

אחרים יקרים, למדנו מן הפסוקים בפרשתנו מעט על מידותיה הנעלות של רבקה אימנו, שבשל כך בחר בה הקב"ה להיות השניה באמהות הקדושות, אשר כל בית ישראל נשען עליה, בואו נלמד ממעשיה ונלך בדרכה, ונזכה שתשרה קדושה וברכה בכל מעשינו כרבקה אימנו. אמן.

בתחילתה של הפרשה אנו קוראים על פטירתה של שרה אימנו ע"ה, וידוע הוא שכל צדיק שנפטר מעמיד הקב"ה אחר כדוגמתו, שמעשיו צדקתו וחסידותו לא יהיו חסרים בעולם, וכמו שאומרת הגמרא (קדושין ע"ב), כשמת ר' עקיבא נולד רבי וכו' ללמדך שאין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו, שנאמר וזרח השמש ובא השמש. [ובזה אפשר להבין מה שאומרת הגמרא (ב"מ פ"ה:) שר' חייא ושני בניו הינם כדוגמת האבות הקדושים, שכל דור קם צדיק הדומה לצדיק שנפטר, וכך למעלה עד לאבותינו הקדושים].

והנה עם פטירתה ושקיעת שמשו של שרה אימנו, זרחה אורה ושמשו של רבקה אימנו, וכמו שמבאר ברש"י (כ"ה כ') שבו בפרק שמתה שרה, נולדה רבקה, והמתין לה יצחק עד שתהא ראויה לביאה שלש שנים ונשאה. ע"כ. והדבר מפליא שכבר בהיותה כל כך קטנה הינה ראויה להיות מחליפה של שרה אימנו וכמו שאמרו רבותינו במדרש (בראשית רבה פרשה ס' אות ט"ז), על הפסוק ויביאה יצחק האוהלה שרה אמו, וז"ל: כל ימים שהיתה שרה קיימת היה ענן קשור על פתח אהלה, כיון שמתה פסק אותו ענן, וכיון שבאה רבקה חזר אותו ענן. כל ימים שהיתה שרה קיימת היו דלתות פתוחות לרוחה, וכיון שמתה שרה פסקה אותה הרוחה, וכיון שבאה רבקה חזרה אותה הרוחה. וכל ימים שהיתה שרה קיימת היה ברכה משולחת בעיסה, וכיון שמתה שרה פסקה אותה הברכה, כיון שבאה רבקה חזרה. כל ימים שהיתה שרה קיימת היה נר דולק מלילי שבת ועד לילי שבת, וכיון שמתה פסק אותו הנר, וכיון שבאה רבקה חזר. וכיון שראה אותה יצחק שהיא עושה כמעשה אמו, קוצה חלתה בטהרה וקוצה עיסתה בטהרה, מיד ויביאה יצחק האוהלה. עכ"ל. הרי לך שהיא היותה תחליף גמור לשרה אימנו, הלכה בדרכה נהגה בקדושתה וטהרתה, וזכתה להשרות שכניה במעונה, וניסים תמידיים ליוו אותה, הכל כשרה אימנו, וכל זאת בעודה בת שלוש.

ואולם באמת שהקדמנו את המאוחר, שכל אלה הינם תוצאות והשלכות של מעשיה הטובים אשר העלו אותה על נס וגרמו לה להיות בעלת מופת, אולם מה היו מעשיה וכשרונות פעולותיה אשר הביאו לה, זאת בעצם הפרשה מלמדת אותנו, ורובם נלמדים דוקא מתוך דבריו של אליעזר עבד אברהם, שעליהם אמרו רבותינו (בראשית רבה פרשה ס' פסקה ח') יפה שיחתן של עבדי אבות יותר מתורתן של בנים, ולפי האמור אפשר לבאר מפני ששיחתן אנו למדים על תורתן של אבות, וא"כ איננה כבר שיחת עבדי אבות אלא היא ממש תורת אבות, והוא הדין לאימהות אשר היו מחוברות אל האבות הקדושים. ונביא דוגמאות לכך מתוך שיחת אליעזר עבד אברהם.

הנה כאשר מגיע אליעזר אל הבאר לאחר שהתנה את תנאו שהאשה אשר אומר אליה השקי נא היא תאמר שתה וגם גמליך אשקה היא האשה אשר הוכחת, ומיד בגמר דברו באה רבקה לדלות מים מן הבאר, וראה שמי הבאר עולים לקראתה (בראשית רבה פרשה ס' פסקה ח'), ולכאורה בפרט זה בלבד די בכדי לבחור בה לאשה ליצחק, אולם כאמור לא בניסים אנו עוסקים אלא בלהבין מה עשה אותה ראויה שיעשו לה ניסים, ואת זה חיפש לדעת גם אליעזר עבד אברהם, ובפרט שגם הוא היה רגיל בניסים בבית אברהם ויצחק, ולכן חיכה לראות האם יתקיימו דבריו, וזה מה שנאמר במדרש (שם פסקה ו') וירץ העבד לקראתה לקראת מעשיה הטובים, והיינו שחיפש לראות את מעשיה הטובים שהביאו אותה לידי מישוה זו שיעלו המים לקראתה. [ובאמת מוכרחים לומר כן, שהרי מים בודאי לא היו חסרים לו, וכי יעלה על הדעת אדם שיוצא עם עשרה גמלים ואנשים המנהיגים אותם יצא לדרך בלי מים, ועוד

טעון גניזה | נא לא לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה!

להצלחת חן אמיניאן בת רחל בכל, ולהצלחת כלל ישראל הנמצאים בכל מקום ואחר, הישמרו ויצלם מכל

הליכות וזהלכות

אל תיקרי הליכות אלא הלכות (נידה ע"ג).

הליכות לשבת (מלאכת קוצר)

מדרכה לצד העשבים

י. בשו"ת רבבות אפרים (ח"ג סי' רל"ט) כתב שאע"פ שמותר ללכת על גבי עשבים בשבת, וכמו שהארכנו לעיל בהלכה ח', מ"מ אם יש לו מדרכה לצד העשבים, צריך ללכת על המדרכה ולא על העשבים, כי אז ההיתר גמור ובודאי שלא יתלוש עשבים. ובספר חזון עובדיה (שבת ח"ד עמ' ע"א) חלק עליו לנכון, שמכיון שרבותינו התירו הליכה על גבי עשבים, הרי זה היתר גמור, ואפילו אם יש מדרכה אך נוח לו ללכת יותר על העשבים, מותר. [ולא דוקא שנוח לו יותר, שהרב לא הביא זאת רק לדוגמא שיעדיף ללכת על העשבים מאשר על המדרכה, אבל אפילו אם נוח לו יותר ללכת על המדרכה, ובכל זאת רוצה ללכת על העשבים, הוא היתר גמור, מאחר שרבותינו התירו זאת. והמעין בשו"ת רבבות אפרים יראה דכתב שהוא יודע שזה חידוש ויחלקו עליו, ובאמת שאינה גדולה להמציא איסורים וחומרות נגד דברים מפורשים להיתר, ועיין בכיוצא בזה שכתב הערוך השלחן (סי' של"ו סעי' כ"א), על הסמ"ג שיובא לקמן, שאין לנו לחדש איסורים מדעתנו, וכ"ש על אחרוני אחרונים שכותבים דברים מסבירא בלי שום מקור].

פסיק רישיה בריצה על עשבים

יא. כתב הביאור הלכה (סי' של"ו סעי' ג', ד"ה מותר לילך) בביאור דברי הסמ"ג (ל"ח ס"ה, מלאכת הקוצר), שאע"פ שהתירו בגמרא לילך על גבי עשבים, מ"מ ההיתר הוא משום שהוא דבר שאינו מתכוין, דהיינו שאינו ברור שיתלוש בהליכתו, אולם אם הוא רץ על עשבים ארוכים באופן שבדאי יתלוש, אסור, שהרי מודה ר' שמעון בפסיק רישיה שהוא אסור. ואולם לפי המבואר בגמרא (עירובין ק:) שבכל אופן מותר, וכמו שכתבנו לעיל בהלכה ח', א"כ לכאורה מבינה הגמרא שאין אופן שהוא פסיק רישיה שאסור בהליכה על גבי עשבים, ובכל אופן הוא מותר, כן פסקו האחרונים. [שכן כתב להעיר בספר מאמר מרדכי (סי' של"ו אות ד') על דברי הסמ"ג, וכן בערוך השלחן (סי' של"ו אות כ"א), ובספר חזון עובדיה (שבת ד, עמ' ע"ה), ואולם נראה שהביאור הלכה סובר שעל ריצה לא דברה הגמרא, ובהצטרף שהוא ריצה על עשבים ארוכים יהיה פסיק רישיה, והוא דחוק שא"כ הגמרא יכולה היתה להעמיד דברי הברייתא באופן זה ולא לדחותה. ועיין עוד בשו"ת נשמת שבת (ח"ו סי' קע"ד) שהקשה על הביאור הלכה שהסמ"ג כתב שאסור להלך ולא לרוץ. ועו"ע בחזו"ע (שם) שהוסיף שאפילו אם נאמר שהוא פסיק רישיה, מ"מ הוא פסיק רישיה באיסור דרבנן, שתלישת עשבים ברגלו הוא מדרבנן, שזה שינוי וכמבואר בתוספתא (שבת פ"י אות י"א), ומכיון שהוא פסיק רישיה באיסור דרבנן שלא נוח לו בו, הוא מותר, וכמו שהארכנו בזה בכללים להלכות שבת (הלכה י"ז), וכן כתב להקשות על המשנ"ב בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק כ"ו הל' י"ט הערה ס"ט), וזה שלא בדברי המנוחות אהבה (ח"ב עמ' ק"ג הערה 56) שכתב שזה פסיק רישיה באיסור תורה, ונעלמו ממנו דברי התוספתא].

עגלה על גבי עשבים

יב. לפי האמור בהלכה הקודמת, מותר ללכת עם עגלת תינוק על גבי עשבים, שאין הוא פסיק רישיה שיתלוש עשבים, ואין חילוק בין הולך ברגליו, לבין הולך בעגלה, ואדרבה לפי מה שכתבנו במלאכת חורש (הלכה כ"ז) שאפילו ר' יהודה שאוסר בדבר שאינו מתכוין מתיר לגרור עגלה על גבי עפר, מפני שאינה עושה חריץ בקרקע אלא

כובשת את הקרקע, כמבואר במסכת ביצה (כ"ג), ע"ש. וכן פסק בספר חזון עובדיה (שבת ד' עמ' ע"ז בהערה). [ואולם אם העשבים גדולים כתב בשו"ת נשמת שבת (ח"ו סי' קע"ה) לאסור בזה משום פסיק רישיה, ואולם גם בזה אינו ברור שהוא פסיק רישיה, ואף אם כן, לפי המבואר לעיל הלא הוא פסיק רישיה באיסור דרבנן, שאין דרך תלישה בכך כמבואר בתוספתא, ובודאי שלא נוח לו בכך, וכן פסק בספר חזון עובדיה (שם), אע"פ שלא חילק בדבריו בין עשבים גדולים לקטנים, מ"מ כך מוכח מדבריו. ואף אם נאמר שנוח לו שיתלוש העשבים בכדי שלא יעקב את נסיעת העגלה, וכמו שהעיר בכיוצא בזה בשמירת שבת כהלכתה (פרק כ"ו הל' י"ט הערה ס"ט) בשם הגרש"ז אורבך זצ"ל לגבי ריצה, מ"מ כבר דחה שם שמי שאמר שבכל פסיעה הוא תולש, וכן כאן מי שאמר שבכל נסיעה הוא תולש, ואולם מדברי החזון עובדיה (שם עמ' ע"ז) שהביא ראיות לכאורה לאסור מדין פסיק רישיה אפילו אם לא בכל תנועה יש בודאי איסור, אלא שבכללות הפעולה יש איסור בודאי, ע"ש. וכן נראה לענ"ד ממה שאסור לגרור מיטה כסא וספסל אם בודאי יהיה חריץ, והלא בודאי שאינו עושה חריץ לכל האורך אלא שבכל הדרך יהיה חריץ היכן שהוא ובכל זאת אסור, וא"כ גם בעגלה יהיה פסיק רישיה בדברנו שנוח לו, מ"מ נראה שכלל אינו פסיק רישיה שדרך העגלה להוריד גם עשבים גדולים, ואף אם הוא ספק פסיק רישיה דינו כדבר שאינו מתכוין שמותר, וכדברי הט"ז (סי' שט"ז ס"ק ג') והגר"ז (סי' שט"ז סעי' ד'), ע"ש].

איסורי דרבנן

יג. כבר ראינו בהלכה ט' שאסור לעלות לאילן בשבת, גזירה שמא יתלוש ענף מן האילן בשבת, ושלכן אסור להשתמש באילן כלל. ולכן אסור להניח חפץ על האילן בשבת, שנמצא משתמש באילן, ולא עוד אפילו היה מונח עליו מבעוד יום אסור להורידו, שנמצא משתמש באילן בשבת. ואפילו להניח מערב שבת כלים המותרים להשתמש בהם בשבת על גבי האילן, אסור, שמא יבוא להורידם מן האילן בשבת, ונמצא משתמש באילן (משנ"ב סוס"ק י"ב ע"פ דברי השו"ע בס"י רע"ז סעי' ד'). ואולם בדבר שאסור להשתמש בו בשבת, מותר להניחו מערב שבת, ולכן פסק השו"ע (סי' רע"ז סעי' ד') שמותר להניח נר של שבת מבעוד יום ע"ל גבי אילן וידלק שם בשבת, שאין לחוש שמא כשיכבה יקח את הנר שהרי אסור ליטלו, אבל אין מניחין נר של יום טוב על גבי אילן, שמכיון שהוא מותר בטלטול יש לחוש שמא יורידהו מן העץ ונמצא משתמש באילן.

לדבר מצוה

יד. ואפילו להשתמש באילן לצורך מצוה אסור, ולכן אם היה שופר מונח מערב ראש השנה על גבי האילן אסור להורידו מן האילן (שו"ע סי' תקפ"ו סעי' כ"א), ואולם בזה על ידי אמירה לגוי יהיה מותר, שאמירה לגוי שבות, דהיינו איסור דרבנן, והורדה מן האילן שבות, ומותר לומר לגוי לעשות איסור דרבנן לצורך מצוה. (שו"ע שם, ובס"י ש"ו סעי' ה'). [ועיין שם בלשון השו"ע שכתב: דבר שאינו מלאכה, ואינו אסור לעשות בשבת אלא משום שבות, מותר לישראל לומר לגוי לעשותו בשבת וכו', או מפני מצוה, כיצד: אומר ישראל לגוי בשבת לעלות באילן להביא שופר לתקוע תקיעת מצוה. עכ"ל הנצרך לנו. ויש בזה חידוש עצום, שהרי בשבת אסור לתקוע בשופר, ובודאי אם הוא מוריד את השופר הוא לצורך מחר, דהיינו יום שני של ראש השנה, ונמצא לכאורה שמותר לעשות שבות דשבות לצורך מצוה אפילו שהמצוה תיעשה למחר, ובאמת שהאחרונים דנו בדברי מרן השו"ע, עיין בזה באריכות בשו"ת יח"ד (ח"ו סי' ל"ב), ונראה שמסקנתו לאסור, ודברי מרן השו"ע מתבארים באופנים מסוימים, ע"ש].